

TEORIA DE LES NACIONS
Llibre 1, Kath'Hel·lens

PRESENTACIÓ
MIQUEL BASTONS I PRAT¹

Vaig conèixer el Joan Cavaller fa uns anys amb motiu de la seva col·laboració al Màster en Gestió Cultural de la Universitat Internacional de Catalunya. Des del començament de la relació m'ha cridat l'atenció la seva capacitat per fer compatible la dedicació a la gestió amb el desenvolupament d'una intensa i profunda reflexió filosòfica sobre molts temes del pensament contemporani. El llibre que ara presentem és un exemple d'això.

El lector té aquí un treball difícil de catalogar, tant per l'abast de les seves pretensions intel·lectuals com per la síntesi multidisciplinària que proposa. Voldria ara destacar algunes de les idees més importants que s'hi proposen.

L'autor ofereix en aquest llibre una contraposició entre dos plantejaments filosòfics generals. El primer, que correspondria històricament al pensament de sofistes, el Plató de la Teoria de les Formes i Aristòtil, distingeix una naturalesa plural de la sociabilitat humana (en el sentit de què hi ha diferents tipus de societats: econòmica, religio-

¹ Miquel Bastons (Sant Feliu de Pallerols (Girona), 1960) és doctor en Filosofia (Premi Extraordinari) i doctor en Direcció d'Empreses per l'Institut de Estudios Superiores de la Empresa (IESE). Ha desenvolupat la seva activitat docent a la Universitat de Navarra (Pamplona) i a la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona). Actualment és professor a la Universitat Internacional de Catalunya (Barcelona).

sa, artística, política, etc.) que s'ordena sota la direcció de la política. A tal efecte, Joan Cavaller fa servir aquí una expressió que repetirà molt sovint: *preeminència social de la política*. El segon plantejament, característic de Sòcrates, afirma en canvi que aquella pluralitat de la sociabilitat humana s'ordena sota la direcció de la filosofia.

Aquest primer aspecte elemental es combina, en l'àmbit del pensament socràtic, amb la consideració del caràcter natural, o *sense causa*, de la sociabilitat humana. Per contra, el plantejament sofista-platònic-aristotèlic combina la idea d'una sociabilitat plural regida per la política amb la possibilitat de la societat mateixa a partir de la imposició d'un agent exterior com és la divinitat (el Zeus de Protàgores), o el més fort (en el cas dels sofistes restants), o el rei-filòsof (en el cas de Plató) o el monarca esclavista (en el cas d'Aristòtil). La tradició filosòfica afirma que Aristòtil compartia el concepte de naturalitat de la sociabilitat humana però Joan Cavaller incidirà en la idea contrària en observar la necessitat aristotèlica d'imposició socialitzadora sobre el *zoon politikon* a partir de la necessitat de la voluntat del monarca esclavista i del menyspreu tant de la democràcia com de l'esclau.

Establerts els punts anteriors, el paradigma sofista-platònic-aristotèlic sosté que la filosofia no és una activitat social sinó un exercici propi d'individus aïllats. En el cas dels sofistes, aquest aïllament té caràcter negatiu ja que el sofista afirma que el filòsof és un personatge indigne i menyspreable. En el cas de Plató i Aristòtil, la solitud del filòsof gaudeix d'un caràcter positiu donada la seva capacitat de contemplar la veritat. En contra d'aquest paradigma, la filosofia socràtica exigeix com a tret característic de la filosofia la seva pràctica socialitzada en forma de diàleg i compromís entre les parts per aconseguir una veritat entesa en termes d'acord mutu.

El plantejament filosòfic de Joan Cavaller s'ajusta a les condicions històriques de la societat grega. Després de la Guerra del Peloponès, l'Atenes de Plató i Aristòtil havia caigut sota l'hegemonia militar d'espartans i, més tard,

macedonis, al temps que els sofistes, gairebé tots ells estrangers a Atenes, manifestaven un rebuig obert en contra del sistema polític democràtic. Cal ser conscients, per tant, del rerafons històric sobre el que es dibuixaran les diferents concepcions filosòfiques.

Quina relació mantenen els punts anteriors amb la *teoria de les nacions* que enuncia el títol? Segons el nostre autor, la filosofia que concedeix *preeminència social a la política* converteix la nació en un subproducte menor de la sociabilitat humana. Molt sovint, en aquests casos, nació no significa res important. En canvi, per a Sòcrates, i sempre d'acord amb la interpretació de Joan Cavaller, la nació es constitueix en societat per si mateixa al marge de la política. Així, per exemple, en el reflex d'aquesta concepció, Sòcrates va voler conviure sempre amb els seus conciutadans, no va marxar mai d'Atenes, fins i tot en els temps més difícils de sotmetiment a Esparta. En aquesta convivència antropològica, a l'*Apologia* declara públicament estimar els atenencs. Arribat el moment d'haver de beure la cicuta, ell va preferir romandre a presó per tal de respectar la voluntat de la seva pàtria.

Per tal d'aprofundir en la investigació que es deriva de la contraposició de totes dues concepcions filosòfiques, Cavaller trasllada aquesta problemàtica a un context antropològic proper com ara la seva pròpia condició nacional. Què són els *catalans*? Què significa la paraula *català*? Aquesta no és una qüestió irrellevant com ho prova el fet que els polítics discuteixen constantment sobre la naturalesa de la realitat nacional dels habitants de l'Estat espanyol i, a partir d'aquí, de la conveniència i la legitimitat d'una determinada forma d'ordenació política. Joan Cavaller farà servir la problemàtica de la significació de la paraula *català* com a fil conductor de la discussió filosòfico-antropològica al llarg de tot el llibre.

La contraposició entre les filosofies socràtica i sofista-platònico-aristotèlica es converteix en l'argumentació necessària per a assenyalar la necessitat d'un passat del poble

català més enllà de la frontera política nascuda al segle XI d.C. amb la creació de la Corona d'Aragó. El que la historiografia catalana no s'ha atrevit a fer mai per manca de recursos filosòfics apropiats, Joan Cavaller ho fa gràcies al recolzament del pensament socràtic. Més enllà del segle XI d.C., la paraula *català* es converteix en etimologia procedent del món grec. El subtítol del llibre, *Kath'Hel·lens*, expressió híbrida adaptada a partir del grec *Kath'Hellenas*, vol assenyalar el punt d'encontre de la realitat antropològica actual dels *catalans* i un passat antropològic anterior al segle XI.

Tanmateix, anant més enllà de la qüestió estrictament nacional, cal observar que la connexió etimològica entre *catalans* i grecs enuncia de fet la culminació d'un cercle hemenèutic en el que la necessitat d'explicació d'un mot de significació fosca com és la paraula *català* esdevé culminació filosòfica de la mateixa hermenèutica gràcies a la constatació de la preeminència social de la filosofia que fonamenta el pensament socràtic.

No direm que aquest sigui un llibre fàcil. Ni tampoc que hi estem d'acord amb totes les seves idees. La radicalitat de la interpretació que converteix Aristòtil i Plató en filòsofs del mateix costat que els sofistes contradiu el pensament de tots dos autors i, sota la influència d'aquests, de tota una tradició filosòfica de segles. Així, podríem dir que Joan Cavaller és un filòsof valent o, si voleu, excessivament intrèpid, si bé, a dir veritat, no hi ha filòsof de mèrit al llarg de la història occidental que no hagi negat els grans valors de les filosofies precedents. Tots ho han fet. I així és com, crítica rera crítica, hem construït la història de la filosofia.

Per tant, considero raonable la crítica que Joan Cavaller formula contra el menyspreu de la sociabilitat del filòsof que podríem veure als plantejaments de Plató i d'Aristòtil (i que està lligada als conceptes filosòfics de *teoria* i *contemplació*), com també considero raonable la condemna

per part de Cavaller de l'apologia de l'esclavisme duta a terme per Aristòtil.

Tots ells són elements meritoris de reflexió. Això no obstant, caldrà observar que hi ha alguna cosa en la nostra tradició occidental que, malgrat tot, ens obliga a continuar tractant Plató i Aristòtil com a mestres.

També resultarà conflictiva la connexió etimològica que Cavaller planteja entre catalans i grecs. No pas per la solució en si mateixa, que considerem original i plausible, sinó perquè de la colonització grega del litoral peninsular ibèric va néixer una civilització, els ibers, respecte de la qual podem afirmar poques coses. En desconeixem el significat de la seva llengua, de la seva religió, de la seva ordenació política. Des de la ignorància nostra d'aquest poble resulta difícil justificar la transició històrica que Cavaller proposa i desembocarà en l'aparició dels catalans al segle XI.

A més a més, identificar ibers i catalans com a coses íntimament relacionades ens porta a un panorama intel·lectual incòmode que molt poques persones estaran disposades a acceptar. Si ben és cert a l'Edat Mitjana la noció de *cathalà* (que ara escric d'acord amb la grafia que Joan Cavaller acostumarà a fer servir en aquest treball per a cridar l'atenció sobre l'etimologia de la paraula) s'estenia al conjunt dels territoris de la Corona d'Aragó a la Península Ibèrica i el Llenguadoc, i així esdevenia pràcticament sinònim a la d'*aragonès*, i per tant té sentit parlar de coincidència amb l'abast territorial d'aquells antics ibers, tal com efectivament Prat de la Riba o Bosch i Gimpera van constatar en el seu moment, avui la situació ha canviat.

Després de tants segles d'història convulsa es fa difícil saber com i en què ha canviat la nostra vida, tant des del punt de vista filosòfic com polític i antropològic. Per aquesta raó, no en direm més per tal que sigui el lector qui faci el seu propi judici i tant de bo arribi a la mateixa conclusió a què hi he arribat personalment. No hi ha dubte que, en qualsevol cas, estem davant d'un treball imagi-

natiu i, al mateix temps, seriós. Joan Cavaller ens fa pensar i introdueix elements nous per a la reflexió sobre un tema que és avui capdal.

Miquel Bastons i Prat